

**TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL
LİSESİ**

**ULUSLARARASI BAKALORYA
PROGRAMI**

A1 TÜRKÇE DERSİ

BİTİRME TEZİ

**SINIFLAR MI TOPLUMDAN TOPLUM
MU SINIFLARDAN?**

Kılavuz Öğretmen: Abdullah Şahin

Öğrencinin Adı: Ege

Soyadı: Tanboğa

Sözcük Sayısı: 3655

Araştırma Sorusu: Haldun Taner'in Eczane'nin Akşam Müşterileri, Ayak, Artırma, Bayanlar 00 ve Ayışığında Çalışkur adlı öykülerinde sosyal sınıf farkı nasıl işlenmiştir?

Öz (Abstract)

Uluslararası Bakalorya Programı bitirme tezi olarak hazırlanan bu çalışmanın amacı Haldun Taner'in Eczane'nin Akşam Müşterileri, Ayak, Artırma, Bayanlar 00 ve Ayışığında Çalışkur adlı öykülerinde sosyal sınıf farkının nasıl işlendiğinin incelenmesidir. Öykülerde aynı ortamda bulunan farklı sınıfların nasıl çatıştığı, farklı özelliklerin nasıl belli sınıflara atfedildiği ve alt sınıftaki insanların sınıf atlama umutları gösterilmiştir. Özellikle Ayışığında Çalışkur adlı öyküde olayların asıl hali ile toplumun tepkisine göre düzeltilmiş hali arasındaki fark toplumun sınıflara bakışının açıkça eleştirilmesidir. Öykülerde üst sınıfların altındakilere karşı küçümser bir tavır sergilediği ve alt sınıfların buna karşılık veremediği ve hikayelerde belli klişe özellik ve görünümünün belli sınıfları gösterdiği çıkarılmıştır. Bu durumun alt sınıftakileri "daha iyi olmak" için yüksek sınıflara geçmek istemeye ittiği ve insanların en küçük bir yükselmeden büyük bir mutluluk duyduğu görülmektedir. İnsanların karşısındakine sırf belli bir sınıfta olduğundan dolayı saygı duyabildiği ve kendi sınıfından düşüklere de saygısız olduğu bellidir. Sonuç kısmında ise bu çıkarımlar ana hatları ile özetlenmiş ve Haldun Taner'in toplumdaki sınıf olgusuna eleştirel bir şekilde yaklaştığı sonucuna varılmıştır.

Öz sözcük sayısı: 162

İÇİNDEKİLER

Giriş.....	1
Gelişme.....	2
Sosyal Sınıf Çatışması.....	2
Sınıflar Arasındaki Farkın Gösterilmesi.....	8
Sınıf Atlama İsteği.....	11
Sınıf Farkından Oluşan Saygı Olgusu.....	13
Sonuç.....	16
Kaynakça.....	17

Giriş

Yaklaşık yüz yıl önce hayatımıza giren demokrasi her bireyi eşit görse de gerçek hayatta aslında böyle değildir. İnsanlar özellikle karşıdakinin görünüşüne bakarak belli yargılara varırlar ve bu yargılar kişilere davranışlarını değiştirebilir. Farklı sınıflardan farklı insanlar, benzer hatta aynı durumlarda farklı muamele görebilirler. Haldun Taner'in Eczane'nin Akşam Müşterileri, Artırma, Ayışığında Çaluşkur ve Bayanlar 00 adlı öykülerinde de toplumdaki sosyal sınıf farkına dikkat çekilmiştir. Gerek toplumun sınıflara bakış açısı gerekse sınıfların birbirlerine bakışı sınıflar arası bir çatışma doğurmaktadır. Üst sınıfların kendinden alt sınıftakileri küçümsemesi ve kimi zaman alt sınıftakilerin bu küçümsemeye cevap verememesi toplumumuz için büyük bir sorun teşkil etmektedir. Haldun Taner de öykülerinde bu çatışmayı eleştirmiştir. Bunu insanların nasıl görünüş, davranış ve alışkanlıklarındaki küçük farklarla belli sınıflara sokulduğunu, en küçük bir sınıf atlama imkanının alt sınıftaki birini nasıl mutlu ettiğini ve insanların nasıl kendinden "üst" kişilere saygı ile baktığını göstererek yapmıştır. Öykülerde belli tiplerle ilgili kişilerin sınıfları belirtilmiş ve belli anlatım tekniklerinin kullanımı ile toplumun farklı sınıflar hakkındaki düşüncesi ve farklı sınıflardaki kişilerin kendileri hakkındaki düşünceleri anlatılmıştır. Bu tezin amacı, Haldun Taner'in öykülerinde toplumun sınıflar hakkındaki görüşünü ve kişilerin davranışlarını karşıdakinin sınıfına göre değiştirdiğini nasıl eleştirdiğini ve sosyal sınıf farkını nasıl ele aldığını incelemektir.

2.1 Sosyal Sınıf Çatışması

Haldun Taner'in Eczane'nin Akşam Müşterileri, Artırma, Ayak Ayışığında Çalışkur ve Bayanlar 00 adlı öykülerinde sosyal sınıf çatışması büyük bir yer tutmaktadır. Farklı sınıfların aynı ortamda bulunduğu durumlarda yaşadıkları etkileşimler, sınıfların birbirlerine karşı düşünceleri ve davranışları ve aradaki farkın toplum içinde kullanılıp kullanılmadığı konuları sık sık karşımıza çıkmaktadır.

“Eczane'nin Akşam Müşterileri” adlı öyküde bu müşteri sınıfının içinde bulunduğu durum ve bu sınıfa mensup kişilerin birbirlerine karşı davranış ve yaklaşımları anlatılmaktadır. Bu topluluk için “sapına kadar asker” olan Miralay Bey yüksek tutulmaktadır. Bu da eczanenin diğer müşterilerinin ona karşı davranışlarının daha değişik olmasına sebep olmuştur. Müşteriler, Miralay Bey içeri girdiğinde ayağa kalkarak ona saygılarını sunmaktadır. Ayrıca, *Sefir-i kebir* olan Nazım Bey sadece Miralay Bey ortalıkta olmadığı zamanlar açık seçik hikayeler anlatmaktadır. Miralay Bey daha üst bir sınıfa mensup olduğundan dolayı sefir-i kebir bu tarz hikayeler paylaşmaktan çekinmekte çünkü onu bir centilmen olarak görmekte ve kendisini yadırgayacağını düşünmektedir.

Ayak adlı öyküde de buna benzer farklı sınıfların birbirlerine farklı davranması konu edinilmiştir. Leitmotive anlatım tekniği ile ayak sözcüğü sık sık tekrarlanmış ve genellikle kişilerin bu konu hakkındaki yorumları ile sınıfları netçe belli edilmiştir. Öykünün başında Müslim ve Terlikçi insan gibi alt sınıf mensubu kişilerle konuşurken Baytar Bey'in “*Anlamaz olur muyum hiç. Söylediği şeye bak. Az mı tatbikat gördüydük teşrih dersinde: Bal gibi ayak. İnsan ayağı. Topuğuna ip geçirmişler.*”(Taner, 34) demesi otoritesini pekiştirmek içindir.

Kendisinin okula gittiğini belirterek daha üst bir sınıftan olduğunu hatırlatmaktadır. Bir başka etkileşim de çocuk ile öğretmen Mesut Çağlayan arasında olmuştur. Öğrenci kendisinden büyük Terlikçi İhsan veya Müslim geldiği için değil, sadece öğretmeni Mesut Çağlayan geldiği için birden hazırola geçmiştir. Bu da onun daha üst sınıftan birine karşı saygı duyduğunu göstermektedir.

Bu öyküde, kendini üst sınıf olarak gören kişilerin diğerlerini ezme eğiliminde olduğu da açık açık görülmektedir. Doktor asistanlarından biri olan İskender İskit, diğerlerinden farklı olarak Londra'da staj yapmıştır ve bu nedenle kendini çok daha üst bir otorite olarak görmektedir. Ayak konusu kendisine ilk geldiğinde “*Gayet basit dostum.*” (Taner, 42) diyerek başladığı konuşmada egosu ve karşısındakini küçük gördüğü gayet görülmektedir. Bu da üst sınıftakilerin daha alt olanları staj yapmış asistan ve yapmamış olan kadar küçük bir farkta bile ezmeye eğilimli olduğunu göstermektedir.

Hikayede ayağı kesilen Rizeli üslubundan ve ayak kendine gösterildiğinde düşündüklerinden çıkarılabileceği gibi bir köylüdür. Bu nedenle doktorlar karşısında çok dikkate alınmayan bir kişidir. Ayağı kendisine ilk gösterildiğinde uzun süre düşüncelere dalması ve cevap vermemesi sonucu ayağı gösteren toplumun “*Tanıyamadı galiba, tanıyamadı. Belki onun değildir.*” (Taner 49) çıkarımını yapması köylüyü küçük gördüklerini göstermektedir. Rizelinin alt sınıf mensubu olması sebebi ile doktorlar onun kendi ayağını bile ayırt edemeyecek durumda olmadığı çıkarımını yapmıştır. Ayrıca tanıdığı zaman bile emin olamayan başasistan küçümser bir tavır ile “*Peki nereden tanıydın bakalım?*” (Taner,50) diye sormuştur. Bu olay da üst sınıfların daha alt sınıfları ezdiğini ve kendilerini daha üstün gördüğünü göstermektedir.

Öyküler arasında sosyal sınıfların çatışmasını en iyi işleyen ise Ayışığında Çalışkur'dur. Bu öykünün öncelikle ilk versiyonu gösterilmiş sonra ise gelen tepkiler doğrultusunda düzeltilmiş olanı verilmiştir. Bu iki versiyon arasındaki fark hem toplumun belli sınıflara yüklediği davranışları ve belli sınıflardan beklentilerini, hem de Haldun Taner'in konu hakkındaki görüşünü göstermiştir. Haldun Taner toplumun sınıflar hakkındaki düşüncesini eleştirmiş ve olayları tüm çıplaklığı ile ortaya sermiştir.

Hikayenin ilk versiyonunda Çalışkur ismi ironiktir. Çalışkur hem apartmanın adıdır hem de apartmanın en üst katında oturan Çalışkurların soyadıdır. Ancak Dündar Çalışkur beklenildiği gibi saygıdeğer ve işini hakkıyla yapan bir insan değil hırslarına yenik düşmüş ve tek amacı refah düzeyini arttırmak olan biridir. Apartmanda katlarla sınıflar ayrılmıştır. En üst katta tüm apartman sakinlerinin çektiği ancak aynı zamanda imrendiği Çalışkurlar, ondan bir altta durumları iyi ancak Çalışkurlar kadar iyi olmayan Beyhanlar bulunmaktadır. İkinci katta ise Sevim ablası ve ablasının kocası Cemil kendi hallerinde bir hayat sürmektedir, en altta ise kapıcı vardır. Hikayede ismi geçen insanların çoğunun lüks hayatlar yaşamaları ve apartmanda keyiflerinde kalacak paraları olmaları çoğunun üst sınıftan olduğunu göstermektedir. İnsanlar da genellikle kendilerinden daha yüksek insanların ahlak olarak daha oturmuş olduğunu centilmen erkekler ve namuslu bayanlar olduğunu düşünmektedir. Ancak apartmanda yaşananlar bunun tam tersini ortaya koymaktadır.

Öncelikle Bekçi Zulfikar ile Kapıcı Saime arasında resmi bir ilişki olması beklenmektedir. Bekçi olan Zulfikar kapıcı Saime'den çok olmasa da daha iyi durumdadır. Ancak ikili gayet samimi bir şekilde konuşmaktadır. Konuşmalarının üslubu da onların alt sınıftan olduğunu göstermektedir. Kapıcı ve bekçi arasında "*Bir cigara vir Zulfikar*" (Taner, 124) diyecek kadar yakın bir ilişki olması beklenmedik bir olaydır. Ayrıca bekçinin Saime'nin kocası

olduğunu bilmesine rağmen hatta kocası ile yakın olmasına rağmen Saime ile yakınlaşması da aslında iyi olması beklenen kişilerin nasıl beklenenden farklı bir ahlaka sahip olabileceğini göstermektedir.

Üst katta ise “Amerikalı businessman” Dünder ve karısı Gülseren Çalışkur, lüks bir hayat sürmektedir. Köpekleri vardır ve yakın zamanda kendilerine yakın zamanda bir Oldsmobil hediye edilmiştir, bu da ne kadar yüksek bir refat düzeyine sahip olduklarının göstergesidir. İdeal bir dünyada böyle yaşayan birinin bu parayı kendi hakkıyla kazandığı düşünülse de Dünder Bey’in bir jipin bin lira etmediğini bildiği halde dört bin liraya aldırması onun insanları kandıran biri olduğunu göstermektedir.

Mahallede saygıdeğer insanlar olarak görülen Erdal ve arkadaşlarının ateşli bir sevişme sahnesini dinlemesi ve kızlar hakkında açık seçik ve kaba kaba konuşması da sınıflar ile modernlik düzeyi arasında bir ilişki kurulamayacağını göstergesidir. Ayrıca Nuri ve Melahat yakalandığında Erdalların yine kavgayı tetikleyecek davranışlarda bulunması ve olayı hiç umursamayarak sadece bir kavga görmek istemeleri de bu düşünceyi destekler niteliktedir. Erdal’ın Vural’a “pezevenğin tohumu” Vural’ın ise Erdal’a “İtoğlu it” olarak hitap etmesi de her ne kadar üst sınıf olsalar da iletişim ve davranış seviyelerinin ne kadar düşük olduğunu gösterir. İkinci katın mensupları Sevim ve ablasının kocası Cemil arasında yaşanan konuşmada İngilizceye dönmeleri onların da üst sayılabilecek bir sınıfta bulduklarını göstermektedir. Ancak, Cemil karısı yanbaşlarında uyurken baldızına yaklaşmak gibi ahlaksızca bir davranışa yeltenmektedir. Bu kesinlikle olmaması gereken bir ilişkidir ancak güya modern olan insanlar arasında yaşanmaktadır. Böyle toplum tarafından hor görülen bir davranışın üst sayılabilecek bir sınıfta yaşanması da yine sınıflar ve modernlik arasında bir ilişki kurulamayacağını göstermektedir.

Mahalle sakinlerinin ahlaksızlıkları bununla da kalmamaktadır. Erdal'ın büyükbabası teleskobu ile çocukları gözetlemektedir. Avukat olan Kamil Erciyaş her davada seyahat parası ve otel ücreti gibi düzme masraflar göstererek aldığı parayı arttırmaktadır. Doktor, sırf daha düşük bir sınıftan geldiği için gazeteci geçinen delikanlıyı küçümsemektedir ve onun kendilerini kıskandığını düşünmektedir. *“Ah bu ne refah düşmanlığı, bu ne çekememezlik!” (Taner, 135)* Yaşlı olduğu için saygı duyulması gereken Bahtiyar Bey'in ise zamanında her lidere yarandığı ve bu sadece ayakta durduğu anlatılmaktadır. Erdalların yanlarına pek istemeyerek aldığı ve onlarla aynı seviyede olmayan gazeteci arkadaşının düşüncesi aslında hikayenin ana fikrini açıklamaktadır. *“Karamsardı, karamsar... Bütün insanları kafasında su geçirmez bölgelere ayırmıştı. Varlıklı mıydı; soysuzdu, mikroptu, parazitti, sömürücü idi. Yoksul mu; dürüsttü, erkekti, dosttu, kardeşti. Onca varlıklı ve dürüst, yoksul ve parazit olunamazdı. Her insanı bu iki bölmeden birine koyuyordu. Ne rahat...” (Taner, 135)*

Nuri ve Melahat ise, apartman sakinleri kadar lüks olmayan, fakir ancak gururlarıyla yaşayan bir çifttir. Aşkları çok çocuksudur, Melahat iç içe M ve N yazarak gülmektedir. Ayrıca evlenecek olmalarına rağmen öpüşmekten çekinmektedirler. Namuslu bir delikanlı olan Nuri Melahat'a istemediği zaman asla ona dokunmayacağını ve onu asla çalıştırıp yormayacağını belirtmektedir. Melahat henüz hala Nuri'yi sadece adı ile çağırarak, Nuri Bey veya Nuri Usta olarak seslenmektedir. Aşkları bu kadar masum olan bir çiftlerdir. Ancak alt sınıftan oldukları için hedef alınmaları kolaydır, ne kendilerini savunmak için gerekli üst seviye aileleri ne de paraları vardır. Bu nedenle Bekçi Zulfikar da bu kadar usulsüzlük içinde değil birbirleriyle öpüşmeye, birbirlerine dokunmaya bile çekinen bir çifti hedef almıştır. Hiçbir suçları olmamasına rağmen sırf alt sınıf olmalarının verdiği kolay hedef olma durumları yüzünden Zulfikar onlara çatmıştır. Zulfikar'ın devlet arazisine yakın yerde öpüşüklerini iddia eden iftirası

da onun bekçi imajı yüzünden güvenilir olduğu yanılgısı ile apartman sakinleri tarafından desteklenmiştir. Uygun(suz) apartman sakinleri “uygunsuz” çiftin karakola götürülmesini sanki büyük bir suçlu yakalanmış gibi zevkle izlemiştir.

Öykünün eleştiriler sonucunda “düzeltilmiş” versiyonunda ise adeta bir ütopya gibi tüm karakterler “ideal” hallerine getirilmiş ve tam olarak toplumun beklentilerini yansıtan bir hikaye ortaya konmuştur. Bu hikayede Erdal’ın büyükbabası teleskobu ile yıldızlara bakmaktadır. Çalışkurlar paralarını tamamen haklarıyla kazanmaktadır, hatta Gülseren Çalışkur kocasının başına bir gün dürüstlüğü nedeniyle kötü bir şey geleceğini düşünmektedir. Kapıcı Saime ve Bekçi Zulfikar arasında profesyonel bir ilişki vardır, Erdal ve arkadaşları ateşli bir sevişme sahnesi değil derste hocanın çözdüğü fizik problemini izlemektedirler. Kısacası tüm karakterler insanların bekleyeceği şekilde ortaya konulmuş, apartman sakinlerinin ahlaklarındaki bozukluğun üstü örtülmüş hatta tamı tamına zıt bir düşünce gösterilmiştir.

Ancak bu sefer Nuri bir yankesici Melahat’in ablası ise randevu evinde çalışan biri olarak gösterilmiş ve Nuri’nin Melahat için de bu tarz planları olduğu belirtilmiştir. Bu karakterlerin kötü olarak gösterilmesi ise okuyucu için bir sorun değildir çünkü alt sınıfta olduklarından böyle olmalarının doğal olduğu toplumun genel kanısıdır. Ayrıca, öykünün sonunda Zulfikar olayı saklamaya çalışırken Nuri tarafından bıçaklanmış ve bu nedenle ölmüştür. Nuri de hapisten çıktıktan sonra tamamen yeni bir kişiliğe bürünmüş ve hayatını düzene sokmuştur. Sonuç olarak herkes doğru yola gelmiştir.

Taner bu öykünün iki versiyonunu aslında sınıfların ne kadar yanıltıcı ve gereksiz olduğunu göstererek insanların beklentilerinin tam tersi olayları göz önüne sermiştir. İlk öykü olayların kendi(ve büyük ihtimal aslında olan) versiyonudur. İkincisi ise toplumun beklediği ve

olmasını istediği durumdur. Haldun Taner bu iki öykü arasındaki farkı göstererek toplumun sınıflara atfettiği davranışları eleştirmiştir. İnsanlar genellikle daha üst sınıflardakileri daha gelişmiş, modern ve ahlaklı, alt sınıftakileri ise ilkel, kendine göre kuralları olmayan kişiler olarak görmektedir. “Çalışkur” apartmanı sakinlerinin hayatlarını ortaya koyarak Taner bu düşüncenin ne kadar yanlış olduğunu ve her sınıfın ahlaklı veya ahlaksız olabildiğini göstermiştir. Ayrıca ikinci versiyondaki yapaylık olgusu da insanların beklentilerinin nasıl gerçeği yansıtmadığını göstermektedir.

Kısacası, bu öykülerde farklı sınıfların birbirine nasıl davrandığı ve toplum tarafından nasıl karşılandığı gösterilmiştir. Üst sınıflardaki insanların daha alttakileri ezmeye meyilli olduğu, alt sınıftakilerin üst sınıflara karşı bir zorunlu saygı beslediği ve toplumun iyi özellikleri üst sınıflara, kötü olanları ise alt sınıflara atfettiği belirtilmiştir.

2.2 Sınıflar Arasındaki Farkın Gösterilmesi

Haldun Taner öykülerindeki kişilerin sınıflarını belli davranışlar, konuşma şekilleri ve özelliklerinden bahsederek göstermiştir. Bu şekilde sınıfları belirtmesi hem farklı sınıfların davranışlarını göstermiş hem de öykülerindeki insanların rahatça okuyucunun kafasında bir yere oturmasını sağlamıştır. Tasvir anlatım tekniği kullanılarak belli sınıflar arasındaki çizgiler çizilmiştir.

Eczanenin Akşam Müşterileri adlı öyküde bu gruba mensup tüm kişilerin “görmüş, geçirmiş insanlar” olduğu belirtilmiştir. Hatta başka hiçbir eczanenin bu kadar değerli bir grubu bir arada toplayamayacağı söylenmiştir. Bu kişiler arasında eski meclis reisi, emekli miralay ve sefir-i kebir gibileri bulunmaktadır. Öyküde kişiler arasında sınıf ayrımı yapılırken eski başvekilin herkese hal hatır sorduğu için alçakgönüllü olarak nitelendirildiği ancak aynı

davranışı yapan Hacı Bey'in bu kadar takdir edilmediği söylenmiştir. Ayrıca Miralay Bey'in sapına kadar asker olduğu ve hapsirip sümkürüşünün bile askerce olduğu belirtilmiştir. Hacı Bey'e karşı ise dinden dolayı bir saygı vardır, hatta eczane halkı bu saygıdan dolayı asıl ismini soramamaktadır. Kimi zaman da birinin sınıfını gösterirken sadece gittiği okuldan bahsetmek yetmektedir. Örneğin Eczacı Bey'in oğlunun Galatasaray'a gittiği söylendiğinde iyi ve başarılı bir çocuk olduğu ve üst sınıftan olduğu ima edilmiştir.

Ayak adlı hikayede ise yazar daha farklı bir yaklaşım uygulamıştır. Öykünün başında kişilere Terlikçi İhsan, ilkokul öğretmeni Mesut Çağlayan gibi ünvanlar vererek kişiler arasında bir ayırım yapmıştır. Doktorların arasındaki ayırım ise görevleri ve yaptıkları, davranışları ile yapılmıştır. İskender İskit'in Londra'da staj yapmış olması ve "kendi deyimi ile "hobby"sinin" fotoğrafçılık olması onu diğer asistanlar arasında farklı bir konuma sokmuştur. Ayrıca gerek doktorlukta gerekse fotoğrafçılıkta kullandığı teknik terimler otoritesini daha da güçlendirmiştir. Ercüment Bey arandığında ise o ve karısının durumu gözler önüne serilmiştir. Telefon çaldığında karısının kimono giyiyor ve "Home Journal"a bakıyor olması ve bir Fransız edası ile "Allo" demesi onun üst sınıftan olduğunu göstermiştir. Ercüment Bey'in ise kendinden emin konuşması ve "Merci canım." gibi tabirler kullanması onun da karısından eksik kalır durumu olmadığını göstermiştir. Ayrıca Ercüment'in karısına verdiği Almanca seksoloji kitabı ve pazar günü Amerikan müzayedesine gidecek olmaları da onların bulunduğu üst sınıfı göstermektedir. Bu karakterlere zıt biri ise Rizeli Şahin'dir. Daha ilk konuşmasındaki "*He, oldim*" (Taner,47) diyişinden eğitimsiz ve köyden gelen biri olduğu görülmektedir. Bundan sonraki sözlerinde de üslubu onun alt sınıftan biri olduğunu belli etmektedir. Selman Atacan adlı asistanın ise diğerlerinden az kalır yanı yoktur. Churchill'in hatıralarını okuyan asistan aynı zamanda savcı

yardımcısının karısına Löbon'dan şeker götürmeyi düşünmektedir. Sadece bu iki özelliğin gösterilmesi bile Selman'ın üst sınıfta bir insan olduğunu belirtmiştir.

Bayanlar 00 adlı hikayede ise Kevser Hanım'ın üstün gördüğü ve önemseydiği müşterilerinin sadece birkaç özelliğinden bahsedilerek üst sınıf tanımlanmıştır. Bakanlık arabasından çıkan ve oğluna “Öndenin mi var arkadanın mı?” diye soran kişinin kibarlığı onu mest etmiştir. Asil bir şekilde bahşış verşi de onu etkilemiştir. Fransa güzeli müşterisinin seviye olarak üstünlüğünü ise onu takip eden hayranları göstermiştir.

Artırma'da ise asıl nasıl değişik teknikler ile sınıf farkının ortaya konulabileceği gösterilmiştir. İç monolog tekniği ile kendini orada yalnız hisseden ve bu varlıklı insanlar arasında ne yaptığını bilmeyen kişinin düşünceleri anlatılmıştır. Kişinin İngiliz görünümlü adamın kendi hakkında düşündüklerinin varsayımını yapması o adamın düşüncelerini ortaya koymaktadır. “*Sen kim oluyorsun da buraya geldin? Kaç paran var cebinde? Burada hiçbirimizin seni görmüşlüğü yok. Kimsin? Kimlerdensin?*” der gibi bir bakış.” (Taner,77) Bu pipolu, İngiliz lordu görünümlü adam, Waldstein Sonat'la Giesecking'in çaldığını ayırt edebilecek ve Calvados ile Brandy'nin arasındaki farkı bilen bir insandır. Bu ve bunun gibi şeyleri bilmesi de onu üst sınıftan bir insan yapar. İngiliz görünümlü Hikmet Bey'in düşüncesiyle “*Hayat, işte dostum, bu küçük nüanslar'dadır. Bu nüansları fark edecek raffinement'dedir.*” (Taner,78) Bunlara ek olarak Hikmet Bey'in artırma sırasındaki tavrı da üst sınıftan olduğunu belli eder şekildedir. Konuşmaya tenezzül etmeyip sadece kaşını kaldırarak artırma hakkındaki fikrini belirtmesi ve artırmayı kazandığı zaman sevinmemesi onun bu tarz işleri bildiğini ve çok da önemsemediğini, bir şeyi cidden istiyorsa alabildiğinden emin olduğunu gösterir.

Öyküdeki odak figür ise tıraş bile olmamış ve ayakkabıları boyasız bir şekilde artırma salonuna gelmiştir. Hatta bir ara topluluğun ağzından kendini “Bu herif kılıksız bir şey ama, belli olmaz.” (Taner, 86) ve “Bu adam kim ola... Pek zengine benzemez. Parası olsa o deminki maun yemek odası takımını üç bin dokuz yüze kapatıverirdi.”(Taner, 86) diyerek betimlemiştir. Bu da oradaki kişilerin onu alt sınıftan biri olarak görmesine neden olabilir. Bu nedenle eski sevgilisi ile karşılaşınca durumundan utanmıştır. Aynı zamanda, eski sevgilisinin iyi biriyle evlendiğini de tombulluğundan ve kulağındaki iri küpelerden anlamıştır. Bu ve bunun gibi ipuçları ile karakterler arasındaki ayrım yapılmıştır.

Haldun Taner hikayelerde görüldüğü gibi teknikler ile okuyucunun karakterlerin sınıfını çıkarmasını sağlamış ve belli sınıflara belli özellikler yüklemiştir. Üst sınıfın küçümseyici bakışları ve kaliteli şeyler okumaları ve alt sınıfın kılık kıyafetinin düzgün olmaması gibi özellikler okuyucunun sınıf farkı yaşadığında rahatça ayrım yapmasını sağlamıştır.

2.3 Sınıf Atlama İsteği

Alt sınıftan bir insanın daha yüksek bir sınıfa geçme isteği ve bu arzuya ulaşmak için uğraş vermesi gayet doğaldır. Haldun Taner hikayelerinde bu arzunun sebeplerini ve insanların nasıl en küçük bir sınıf yükselmesine bile aç olduğunu anlatmıştır.

Bayanlar 00 adlı öyküde Kevser Hanım çoğu helacılardan aksine kendi halinden ve işinden memnun hatta işini ve bulunduğu durumu seven biri olarak tanıtılmıştır. Ancak onun gibi durumuyla ilgili sıkıntısı olmayan bir insan bile meclis hademeliğinde açıklık olduğunu duyduğunda oraya yükselmek istemiştir. Kevser Hanım’ın bu sınıf atlama isteği daha öykünün başında görülmektedir.

Öncelikle hela yerine “San Numara” tabirini kullanması o helasına gelen ve kibarlığıyla Kevser Hanım’ı mest eden hanımefendiler gibi olmak istediğini göstermektedir. Ayrıca hikaye boyunca Kevser Hanım’ın helasına gelen önemli insanlardan(Fransa güzeli, bakanlık arabasından çıkan hanımefendi) bahsedilmesi de Kevser Hanım’ın bu insanlara özendiğini ve onlar gibi olmak istediğini vurgulamaktadır. Onun helasını çiçeklerle donatması, başkalarının çizdiği uygunsuz resimleri özenle temizlemesi ve helasında insanların beklemediği ama ihtiyaç duyduğu araçlar bulundurması da yüksek bir yerde bulunma ihtiyacını belirtmektedir. Yaptığı iş helacılık daha doğrusu “San Numara”cılık da olsa gösterdiği özenle kendisinin diğerlerinden farklı ve yüksek seviye bir insan olduğunu göstermeye çalışmaktadır.

Kevser Hanım’ın bu sınıf atlama isteği mecliste açık bir pozisyon olduğunu duyduğunda verdiği tepki ile pekişmiştir. Üstelik bu pozisyona gelebilmek için insanların ayağına bile kapanacak durumda olması ne kadar şiddetli bir şekilde sınıf atlamak istediğini ortaya koymaktadır.

Artırma adlı öyküde ise odak figürün sınıf atlama isteği ilk aşkı ile karşılaşması ile başlıyor. Onun karşısında bu kadar kötü bir durumda utanıyor hatta eski sevgilisinin onurunu zedelediğini düşünüyor. Ancak asıl yükselme isteği kişinin kendinin “*Artırıp alan değil, sadece artırma oyununu oynayan serserinin biri*” (Taner, 89) olduğunu fark etmesi ile başlıyor. Odak figür için artırmayı kazanmak üst sınıfın mensubu olduğunu göstermek oluyor. Hikmet Bey gibi bir İngiliz beyefendisi görümlü adam olabileceğini Wilhelm Kempff’le Giesecking’i ayırabileceğini belirtiyor.

Kişinin bu farkındalığa varması içinde gizli kalmış olan sınıf atlama isteğini ortaya çıkarıyor. Artırmadan kazandığı küllük aslında düşüncelerinin değiştiğinin ve daha önce

yapmadığı bir şey yaptığının bir göstergesi oluyor. Bu küllüğü eski sevgilisi için kazanması aslında odak figür için sınıf atlamanın ilk adımı oluyor çünkü ilk defa oyun oynamak için değil, kazanmak için bir işe giriyor.

Bu iki öyküde belirtildiği gibi Haldun Taner'in öykülerinde sınıf atlama isteği önemli bir yer tutmaktadır. Karakterler kimi zaman dışarıdan gelen bir etki ile, kimi zaman ile kendi iradesi ile üst sınıfa özenirler ve bu sınıfa geçmeyi arzularlar. Taner'in bu konuyu ele alması hem toplumdaki yapmacık ve şov amaçlı olan üst sınıfa ulaşma isteğini hem de kişinin kendi durumundan memnun olsa bile (Kevser Hanım gibi) daha iyisini istediğini göstermektedir.

2.4 Sınıf Farkından Oluşan Saygı Olgusu

Toplumda insanlar çoğu zaman sınıflarına göre değerlendirilmiş ve davranışları ne olursa olsun sınıflarına göre bir saygınlık kazanmış veya kazanamamıştır. Aynı davranışı yapan farklı sınıftan iki insan toplumun gözünde farklı konumlara koyulmuştur. Haldun Taner de öykülerinde bu konuya dikkat çekmiş ve toplumun nasıl sadece sınıflardan dolayı bir kişiye saygı duyduğunu veya duymadığını göstermiştir.

Ayak adlı hikayede de bu konuya dikkat çekilmiştir. Ayak çocukların elinde bulunup doktora gidildiğinde polisin düşündükleri insanların nasıl yüksek sınıflara saygı duyduğunu göstermektedir. İskender İskit'in söylediklerinin tek bir kelimesini anlamamasına ve kullandığı karmaşık terimleri bilmemesine rağmen “*Güzel konuştu delikanlı. Okumuş adamın hali başka oluyor. Hazır gelmişken şunlara astımımı göstersem mi?*” (Taner, 42) diye düşünmüştür. Bu doktoru anlamasa bile doktora saygı duyduğunu göstermektedir. Hikayenin bir kısmında savcı yardımcısının başasistana karşı olan nazik tavırlarının sebebi belli edilerek insanların nasıl sınıflara göre davranışlarını ve özellikle karşıdakine duydukları saygıyı şekillendirdikleri

gösterilmiştir. “Başasistanın saçları dökük olduğundan onu doçent falan sanıyordu.” (Taner, 40) Ayrıca, Rizeli düşük sınıftan olduğu için ona karşı da bir saygısızlık mevcuttur. Birbirleriyle siz diyerek konuşan hastane ve kasaba halkı Rizeliye karşı ise bu tutumu göstermemektedir. Rizeliye “Söylesene kardeşim, senin mi bu ayak? Ne daldın öyle?” denmesi diğerlerinin kendilerini daha üst bir otorite olarak gördüklerini ve bu yüzden ona daha saygısız davranabileceklerini çıkardıklarını göstermektedir. Rizelinin ayağı tanımadığı varsayımını yapmaları da onun daha cahil olduğunu çıkardıkları için Rizeliye karşı bir saygısızlık olarak görülebilir. Bu hikayede dikkat çekilen durum insanların nasıl iletişimde sınıflara göre saygı seviyesini belirlediğini göstermektedir.

Artırma adlı öyküde de insanların belli bir ortamdaki saygınlıklarının nasıl onların davranışları ve dış görünüşü etrafında şekillendiği gösterilmektedir. Öyküde Hikmet Bey, her artırmaya katılmak yerine istediklerine odaklanan, bir ürün için asıl fiyatı aşmayan ve istediğini alacağından şüphesi olmayan bir adam olarak betimlenmiştir. Hikmet Bey’in sadece bakışları ile başkalarını ezmesi ve artırmayı yapanlar tarafından tanınıyor olması da onun ne kadar saygın olduğunu belirtmektedir. Artırmacının istese ürünü alacağını bilmesine karşın Hikmet Bey’e “İstiyor musun Hikmet Bey?” (Taner,79) diye sorması ona karşı duyduğu saygıyı göstermektedir. Ayrıca montgomery koltuğun Hikmet Bey’in elinde kalmasından sonra artırmaya katılanların onun “yaman” bir adam olduğunu çıkarması da onların üst sınıftan olan Hikmet Bey’e karşı saygı duyduklarını göstermektedir. Hikmet Bey’e bu ortamda saygı duyulmasının tek sebebi en yüksek parayı verebilecek ve istediğini her şeye karşın alabilecek kişi olması, yani sınıf olarak diğerlerinden üstün olmasıdır. İnsanların öyküde Hikmet Bey’e bakışı ve ona karşı tavırları nasıl insanların daha üst sınıftaki insanlara saygı duymaya eğilimli olduğunu belirtmektedir.

Bu iki öyküde insanların üst sınıftakilere karşı saygısı ve yeri geldiğinde karşıdakini ezmeye kadar giden alt sınıfa saygısızlığına dikkat çekilmiştir. Farklı sınıfların farklı saygınlıkları olduğu açık bir şekilde gösterilmiştir. Taner, kimi zaman üst sınıfın saygınlığını kimi zaman da alt sınıfın ezilişini göstererek herkese eşit saygı duyulmadığına dikkat çekmiştir.

Sonuç

Haldun Taner öykülerinde sosyal sınıf farkını işlerken belli konulara dikkat çekmiştir. Bu konulardan ilki farklı sınıfların günlük hayatta karşılaştıklarındaki çatışmadır. Farklı sınıfların birbirine karşı nasıl davrandığı gösterilmiş ve toplumun farklı sınıflar hakkındaki önyargılı görüşleri öne konulmuştur. Üst sınıfların kendilerini üst gördükleri ve daha ezici davrandıkları ve alt sınıftakilerin buna genellikle karşılık veremediği belirtilmiştir. Toplumun iyi özellikleri üst sınıftakilere kötü özellikleri ise alt sınıftakilere atfetmesinin ne kadar yanlış olduğu anlatılmıştır. Üst sınıfların kaliteli yapıtlar okuyan insanlar alt sınıfın ise “serseri kılıklı”lar olarak lanse edilmesi hem sınıf farkını gösterilirken yapılan açık bir ayırım hem de toplumun bu önyargılı görüşüne karşı bir eleştiridir. İnsanların kimi zaman dışarıdan gelen bir motivasyon ile kimi zaman da kendi istekleriyle sınıf atlamaya çalışmaları da gösterilmiştir. Bunu yapmaya çalışan insanların temiz ve iyi kalpli kişiler olması ancak Taner’in üst sınıfı küçümseyici ve ezici kişiliklerin buldukları yer olarak göstermesi bir karşıtlık yaratmıştır. Kişi aslında daha iyi bir yere gelme amacına sahip olmasına karşı daha kötü bir yere doğru “yükselmeye” çalışmaktadır. Öykülerde yüksek sınıftaki insanların söz kesilmeden dinlenmesi, sözülerinin daha önemli görülmesi ve toplum tarafından daha öne çıkarılması, ancak alt sınıftaki insanların ezilmesi ve dinlenmemesi kimi zaman insan olarak bile görülmemesi saygı kavramının sınıflar özelinde şekillendiğini göstermektedir. Öykülerde sınıflara önyargılı bakmanın, kişilerin giyimini, davranışını, boş zamanlarında yaptıklarını ve düşüncelerini belli sınıflarla ilişkilendirmenin ve birine sırf sınıfından dolayı saygı duymanın yanlış olduğu vurgulanmış ve toplumu sınıflara ayıran bu görüşün insanları sınıf atlayabilmek gibi boş telaşlara sürüklediği gösterilerek toplumdaki sınıf kavramına bakış eleştirilmiştir.

Kaynakça

- Taner, Haldun, Haldun Taner Bütün Hikayeleri-3, Bilgi Yayınevi, Eylül 2013
- Taner, Haldun, Haldun Taner Bütün Hikayeleri-2, Bilgi Yayınevi, Temmuz 2013